

JÁMBOR GELLÉRT

Egy postarablás tetteseinek felderítése¹

A BRFK bűnüldözési osztálya 1977. szeptember 16-án nyomozást rendelt el, mert 1977. szeptember 15-én 19 órakor a Budapest IX. kerület, Ferenc körút 39. szám alatti 9. számú postahivatalban ismeretlen tettes lőfegyverrel rablást követett el. A bűncselekmény következtében kb. százharmincezer forint vagyoni kár keletkezett.

Üldözés forró nyomon

A BRFK központi ügyelete a bejelentés után – 19.07-kor – járőrt irányított a helyszínre. *Az illetékes bűnügyi vezetők azonnal gondoskodtak a nyomon üldözés megszervezéséről, valamint a helyszíniszemle-bizottság kirendeléséről. A történetekről valamennyi rendőri szerv gyors értesítést kapott. A szolgálatban lévő rendőrök és a Forradalmi Rendőri Ezred tartalékállománya, továbbá az útlezáró őrszemek utasítást kaptak a közutak elzárására és a fokozott ellenőrző tevékenységre. A kiküldött szemlebizottság – nyomozó csoporttal és szakértőkkel kiegészítve – 19.20 körül megkezdte a helyszíni szemlét. A IX. Kerületi Rendőrkapitányságon vizsgálati csoportot hoztak létre, amelynek a feladata volt a felkutatott tanúk jegyzőkönyvi kihallgatása és az elsődleges adatok pontosítása, ellenőrzése. A nyomon üldözésre parancsot kapó rendőri erők a bűncselekmény elkövetéséhez használt mustársárga Škoda 1000 MB típusú személygépkocsi felkutatására, valamint az elkövetők elfogására gyors intézkedéseket tettek, bevonva a kutatásba a Főtaxi és a Volán rádióval ellátott gépkocsijait is. A rendőri intézkedések nyomán a bűncselekmény elkövetéséhez használt, CP 51-30 forgalmi rendszámú személygépkocsit a IX. kerület, Nagyvárad tér 2. számú ház előtt 21.30-kor megtalálták. A helyszínről nyomozókutyát is indítottak, ez azonban nem vezetett eredményre. A rendelkezésre álló bűnügyi és közrendvédelmi erőkkel lezárták a postahivatal, illetve a gépkocsi megtalálásának környékét, és folyamatosan végez-*

¹ A szerző az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának ötödéves joghallgatója. Doktori disszertációjának itt publikált részéhez forrásként szolgált a következő tanulmány: Bodor Endre – Baranyó György: A Ferenc körüti postarablás tetteseinek felderítése. Belügyi Szemle, 1977/12.

ték az útvonalak ellenőrzését. *A bűncselekmény elkövetésére, valamint a tettesekre vonatkozó adatokat és részletes személyleírást az egyenruhás rendőri és nyomozói állomány 20 órakor tájékoztatóban megkapta.* A tájékoztató szerint a fegyveres tettes kb. 25-30 éves 175-180 cm magas, erős, izmos testalkatú, telt, kerek arcú, világos bőrű, szőkésbarna, rövid hajú személy volt. Ruházata sötét színű dzseki és kék farmernadrág. *Az ügyben 20.30-kor országos körözést rendeltek el.*

A helyszíni szemle megállapításai

A helyszíni szemlén megállapították, hogy 1977. szeptember 15-én 19.05-kor egy 30 év körüli 178-180 cm magas, izmos testalkatú férfi fegyverrel a kezében bement a postahivatalba, ahol nyolc postai alkalmazott és két ügyfél tartózkodott. Az ismeretlen férfi felállt egy asztalra, majd beugrott a kezelőterembe. Közben a mennyezet felé irányított pisztolyából *lövést adott le.* A kezelőteremben az elkövető *ismét lőtt,* és a megfélemlített alkalmazottakat felszólította, hogy ne mozduljanak, majd egy sporttáskába berakta a kezelőasztalnál talált pénzt. *Miközben a tettes a pénzzel volt elfoglalva, a postahivatal egyik dolgozója egy üdítőitalos üveggel hátulról a fejére ütött. Az elkövető az őt megütő dolgozóra irányította a fegyverét, majd tovább pakolta a pénzt.* Ez után fellépett egy székre, onnan egy asztalra, majd kiugrott az ügyfélfogadó térbe, ahonnan a főbejáraton keresztül az utcára rohant. A lövések zajára az utcai járókelők a posta főbejárata felé igyekeztek, ennek ellenére az elkövető akadálytalanul hagyta el a postát, majd a Ferenc körúton várakozó személygépkocsi jobb hátsó ajtaján a járműbe ugrott. Egy tanú a menekülőt vissza akarta rántani, egy másik pedig a gépkocsi szélvédőüvegéhez vágta a kulcscsomóját. Mindezek ellenére a tettesek a gépkocsival nagy sebességgel elindultak az Úllői út irányába. Ebben az időpontban a közeli Tűzoltó utcában tartózkodott az egyik postai járat gépkocsivezetője is, aki a főbejárathoz szaladt, és látva a menekülő gépkocsit, *arra két célzott lövést adott le.* A tanúk elmondása szerint a gépkocsiban az elkövetőn kívül egy másik férfi és feltehetően egy nő is tartózkodott. *A helyszíni szemle-bizottság felkutatta, biztosította, illetve rögzítette a postahivatalban talált és a bűncselekménnyel összefüggő nyomokat, elváltozásokat (a lövések nyomait, lábnyomokat, ujjnyomokat és vérfoltokat).* A fegyveres elkövető lábnyomairól *szagkonzerválást is végeztek.* A szakértők megállapították azt is, hogy az elkövető 7,65 mm kaliberű, erősen kilőtt, rossz állapotban lévő fegyvert használt. A helyszínen két kilőtt lövedékmagot, két töltényhüvelyt, vala-

mint két ép töltényt találtak.² A vizsgálat során végzett ilyen megállapításokra a szakértők csak olyan nyomokból következtethetnek, amelyekről egyértelműen felismerték, hogy a be- és kitárazás, csőre töltés, ürítés, illetve a lövés során, a fegyver valamely alkatrészéből vagy tartozékából keletkeztek. Ha az a kérdés, hogy valamely lövedéket, lőszerhüvely töltetét milyen fegyverből lötték ki, illetve valamely töltény milyen fegyverbe volt betöltve, a szakértő munkája a keresendő fegyver típusának meghatározására irányul. A lövedék, töltényhüvely esetében megállapítja, hogy milyen kaliberű töltény részei, illetve hogy nem végeztek-e rajtuk átalakítást. Következő lépésként megállapítja, hogy a lövedéken/hüvelyen hol, milyen alakú, méretű nyomok vannak, és azok egymáshoz viszonyítva hogyan helyezkednek el. A nyomok értékelésekor a szakértő gyakran a fegyver működési zavarával, az alkatrészein végzett átalakításokkal, javításokkal kapcsolatos következtetésekre jut.³

A lövéshez használt fegyver azonosítása a lövedékeken, a töltényhüvelyeken visszamaradó nyomok sajátosságainak összehasonlításával végezhető el.⁴ A lőfegyver-azonosítási vizsgálatok jellegüket tekintve a traszológiai azonosítási vizsgálatokhoz állnak a legközelebb. A fegyver használata során a kilőtt lövedéken és hüvelyen keletkező nyomok általában traszológiai értelemben vett, úgynevezett *mechanikai* nyomok.⁵ A kriminalisztikai gyakorlatban előfordul, de különösen a traszológiai vizsgálatok tárgyául szolgáló nyomok túlnyomó többségét mechanikai erőhatások következtében létrejövő úgynevezett mechanikai nyomok alkotják. Az erő nagyságából következtetések vonhatók le a bűncselekmény elkövetése kapcsán erőt kifejtő személy fizikai tulajdonságaira. Az emberi teljesítőképességet meghaladó erő kifejtés nyomainak észlelése szerszámok, eszközök bizonyos körének használatára utal.⁶ Az azonosítás első lépései módszertanilag megegyeznek a típusmeghatározás folyamatával: a kaliber egyezőségének ellenőrzése, majd a nyomok meglétének, méretének, elhelyezkedésének az egybevetése. A következő lépés a nyomtani sajátosságok értékelése. A töltényhüvelyeket (lövedékeket) összehasonlító mikroszkóppal vizsgálják: a rajtuk talált nyomok sajátosságait vetik egybe.⁷ A lövedéken elsősorban dinamikus, míg a hüvelyen elsősorban

2 Uo. 98. o.

3 Tóth István: Kriminalisztikai fegyvertan. Igazságügyi, ballisztikai alapismeretek. Kriminalisztikai Jegyzetek és Tanulmányok, Rejtjel Kiadó, Budapest, 2005, 91. o.

4 Uo. 94. o.

5 Erdei Árpád: Az azonosító ismérvek állandóságának néhány kérdéséről az igazságügyi lőfegyvertanban. In: Gödöny József (szerk.): Kriminalisztikai Tanulmányok VIII. KJK, Budapest, 1970, 330. o.

6 Katona Géza: A nyomok azonosítási vizsgálata a büntetőeljárásban. KJK, Budapest, 1965, 61. o.

7 Tóth István: i. m. 94. o.

statikus nyomok keletkeznek.⁸ A nyomképzés során ható erő iránya szerint a traszológiai nyomok között megkülönböztethetők: statikus nyomok és dinamikus nyomok. A nyomhordozó tárgyra megközelítőleg merőlegesen ható nyomképző erő hatására, a nyomképző és nyomkózó tárgy egymáshoz viszonyított oldalirányú elmozdulása nélkül statikus nyomok keletkeznek. Jellegetesen statikus nyomnak tekinthetők például az ütés következtében létrejövő nyomok. Dinamikus nyomok keletkeznek, ha a nyomképző folyamat során a nyomképző és a nyomhordozó tárgy egymáshoz képest oldalirányban is elmozdul. A statikus nyomokat előidéző merőleges irányú nyomképző erővel ellentétben, a dinamikus nyomok létrejötténél működő erőt a nyomhordozóra merőleges és azzal párhuzamos erők mint összetevők alkotják. A pontszerű sajátosság a nyomképző tárgy elmozdulása folytán vonalat alkot. A vonalban elhelyezkedő sajátosságok rendszerint síkidomszerű nyomokat okoznak.⁹ A löfegyver-azonosítás úgynevezett vonal-összeillesztéses módszere az egyes nyomokban tükröződő, kiemelkedések és barázdák formájában megnyilvánuló sajátosságok összeillesztésében áll. A szakirodalom egyenesen foglal állást abban, hogy a pozitív irányú azonosítási következtetés levonásához a finom vonalak egybeesése szükséges. Ha e finom vonalak nem esnek egybe, negatív azonosítási következtetést kell levonni.¹⁰ A sajátosságok egyezősége esetén jelenthető ki, hogy a töltényhüvelyeken (lövedékeken) lévő nyomok egyazon fegyvertől származnak. Azonosításra különféle esetekben kerül sor:

- egyazon helyszínről származó bűnjel hüvelyek és lövedékek összehasonlító vizsgálata (egy vagy több fegyverből adták le a lövéseket?);
- több helyszínről származó bűnjeltárgyak egybevetése;
- bűncselekmény helyszínéről származó és a szakértő által vizsgált fegyverből, próbálövessel kapott töltényhüvely (lövedék) összehasonlítása.

A próbálövést lehetőleg ugyanolyan tölténnyel kell végezni, mint amelyet a kérdéses lövésnél alkalmaztak. Gyakran több fegyver közül kell kiválasztani azt az egyet, amelyből a kérdéses lövedéket, illetve a hüvely töltetét kilőtték.¹¹ A vizsgálat során a szakértő kiválasztva az azonosítandó tárgyakon az egymásnak megfelelő nyomkomplexumokat, azokban kimutatja az egyezőségeket és a különbözőségeket; a különbözőségek okait feltárva az éppen

⁸ Erdei Árpád: i. m. 330. o.

⁹ Katona Géza: i. m. 62–64. o.

¹⁰ Erdei Árpád: i. m. 333. o.

¹¹ Tóth István: i. m. 94–95. o.

vizsgált komplexum vonatkozásában vonja le azt a következtetést, hogy az azonosító tárgyakon lévő nyomkomplexumok azonos nyomképzőtől keletkeztek-e, vagy sem. Ez egyben azt is jelenti, hogy meghatározza az egybesések és eltérések jelentőségét. Ugyanezt a tevékenységet folytatja valamennyi nyomkomplexum vonatkozásában, majd ez után alakítja ki a végső következtetést, amely arra a kérdésre ad választ, hogy a két lövedéket azonos (az azonosítandó) fegyverből lőtték-e ki, vagy sem.¹² Siker esetén az azonosítás gépesíthető. A gépesített keresés jelentős időnyereséget szülhet, ennek a bűnisméltés, további bűncselekmények elkövetésének megakadályozása szempontjából hatalmas jelentősége van. Az előválogatott töltényhüvelyek (lövedékek) összehasonlító vizsgálata alapján a végső szó a szakértőé.¹³ A szakértő segítségével a nyomozás tervezése és a verziók száma is konkrétabbá, jobban körvonalazhatóvá válik.

Emellett fontos kitérni a fegyverszakértői munka fontosságára a nyomozás során, különösen a helyszíni szemlén. A helyszíni biztosításakor különösen ügyelni kell arra, hogy ott csak a legszükségesebb változtatásokra kerülhessen sor (például életmentés miatt). Meg kell gátolni minden felesleges mozgást, annak érdekében, hogy a lövésből származó anyagmaradványok a kihullási helyükön feltalálhatók legyenek. Minden változtatást, ami a helyszínbiztosító tudomására jut, nemcsak a szemlebizottság vezetőjével, de a szakértővel is ismertetni kell. Kiemelt, lőfegyverrel elkövetett bűncselekmények helyszíni szemléjének lefolytatásakor célszerű fegyverszakértő segítségét kérni. A jelenlét a szakértő számára is fontos; gyakran nem elégséges, ha csak fényképről vagy videofelvételről ismeri valamely esemény helyszínét. Különösen érvényes ez akkor, ha olyan kérdéseket tesznek fel a szakértőnek, amelyekre a helyszíni empirikus ismerete nélkül nem lehet megalapozott választ adni.

A fegyverszakértő szaktanácsokat adhat a szemlebizottságnak. Ilyenek például:

- honnan, milyen nézetből, milyen fényképfelvételeket célszerű készíteni (ezek rendszerint az olyan részleteket mutatják be megfelelő módon, amelyekre a szakértő hívta fel a figyelmet, illetve amelynek jegyzőkönyvbe vételéhez – pontos megfogalmazásához – ő nyújtott segítséget);
- milyen méréseket végezzenek el, milyen viszonyítási pontokat, síkokat tart lényegesnek;

¹² Erdei Árpád: i. m. 356. o.

¹³ Tóth István: i. m. 91., 94–95. o.

- a fegyver felvétele előtt felhívja a figyelmet a veszélyes zónákra (hol nem célszerű mozogni);
- hol, milyen módszerrel célszerű szennyeződés- vagy anyagmintát gyűjteni (lövésianyag-maradványokat tartalmazhatnak);
- hol célszerű lövedék-bemeneti és -kimeneti nyílást keresni;
- hol és hogyan célszerű keresni töltényhüvelyt, lövedéket;
- hogyan csomagolják a lefoglalt tárgyakat (fegyvert, töltényt, töltényhüvelyt, lövedéket, véres és/vagy lövés által érintett ruházati tárgyakat);
- a beszállítás után hogyan kezeljék a bűnjeleket.

Ha szakértő van a helyszínen, célszerű, ha ő veszi fel a fegyvert, azt szükség szerint őríti is, és mindezt úgy végzi, hogy az esetleges későbbi ujjnyomkutatás sikerét ne veszélyeztesse. Megadja a típusra, kaliberre vonatkozó adatokat, a töltények darabszámát, és ha tudja, a gyártmányát is. Ha a bűtorzaton, járművön stb. löcsatorna jött létre, a szakértő feladata a lőirány megállapítása. A megállapított irány akkor reprezentálja megfelelően a lövést, ha a löcsatorna hordozójának helyzete a sérülés bekövetkezése óta nem változott meg. Szükség szerint a szakértő is fényképez, méréseket végez, vázlatot készít, részt vesz a szennyeződésminták gyűjtésében, a töltényhüvely, illetve a lövedék felkutatásában.¹⁴ A lövés helyét le kell fényképezni, a lövedéket ki kell venni a becsapódás helyéről, kedvező esetben ugyanis igazságügyi fegyverszakértő megállapíthatja a lövedékből a fegyver típusát. Egyes esetekben összehasonlító vizsgálatokat is elvégezhet a sorozatrablások verziójának ellenőrzése érdekében. Ezért az elvégzett feladatokat, azok eredményét a helyszíni szemle jegyzőkönyvébe is bele kell foglalni.¹⁵ A lövés leadási helyének meghatározása közeli lövés, illetve jól detektálható égéstermék lerakódása esetén rutinfeladatnak számít. Távoli lövések esetén rendszerint a megállapított lőirányokból következtetve, visszafelé haladva határozható meg a lövés leadásának helye. Öntöltő vagy sorozatlövő fegyverből leadott lövések vizsgálata során a töltényhüvelyek, sörétes fegyverből leadott lövés esetén a különféle töltőanyagok megtalálási helye orientálja a szemlebizottságot: a lövő személy nagy valószínűséggel a töltényhüvelyek megtalálási helyének néhány méteres körzetében, illetve sörétes lövés esetében a töltőanyagok megtalálási helyén túl, becsülhető távolságban tartózkodott. A jelenlévő fegyverszakértő elmagyarázza, milyen tárgyat, anyagmaradványt kell keresni, ha van

¹⁴ Uo. 97. o.

¹⁵ Barta Endre – Bartha Zoltán: Rablás, kifosztás, zsarolás nyomozása. Rejtjel Kiadó, Budapest, 1999, 46. o.

minta, meg is mutatja. A szemlebizottság vezetője kioktatja a kutatásban részt vevőket, hogy megtalálás esetén csupán jelezzenek, semmihez ne nyúljanak. Ha sikerült felkutatni a lövések leadásának valószínű helyét, azt – illetve az ésszerűen körülhatárolt környezetét – át kell vizsgálni, és össze kell gyűjteni mindazon tárgyakat, anyagmaradványokat, amelyek a lövő személy kilétének megállapításához vezethetnek.

Nagy jelentőségük lehet például

- az esetleges ujjnyomhordozó tárgyaknak (palack, doboz);
- DNS-vizsgálatra esélyt adó cigarettavégeknek, zsebkezdőknek, fogvájóknak, köpeteknek;
- nyomtani illesztésre lehetőséget nyújtó tárgyaknak, szakadt papíroknak;
- textilfoszlányoknak, elemi szálaknak, szagminta vételére alkalmas használati és ruházati tárgyaknak (szagminta vételére az álló-, ülő- és fekvőhely is számításba jöhet);
- felületről vett szennyeződésmintáknak (lőpor-égéstermék tartalmazhatnak);
- talajminta és növényzetből származó minta vételének.

A helyszíni szemle jegyzőkönyvének meg kell felelnie az általános – kriminalisztikai elvek szerinti – elvárásoknak. Mindazt tartalmaznia kell (mérési adatok, jellemzők), amit a szakértő segítségével vagy nélküle a szemlebizottság felkutatott, észlelt. A rutinos szemlebizottsági vezetők a jegyzőkönyv elkészítése során támaszkodnak a szakértő által végzett mérésekre. Ily módon elkerülhető, hogy – különböző viszonyítási helyeket alapul véve – eltérő adatok szerepeljenek a helyszíniszemle-jegyzőkönyvben és a később elkészítendő fegyverszakértői véleményben. Hasonlóképpen fontos a szakértő által alkalmazott fegyvertechnikai kifejezések pontos rögzítése. A szakszerűtlen megfogalmazások, későbbi félreértések elkerülése érdekében a szemlejegyzőkönyvben célszerű szó szerint idézni a szakértő helyszíni megállapításait, illetve az általa használt fegyvertechnikai szakkifejezéseket. Ilyen például a fegyverek, töltények megnevezése, a kaliber és a töltényhüvelyek fenékljelzésének szakszerű közlése, a fegyverek megtalálási pozíciója, az egyes alkatrészek állapota, a lövés által okozott elváltozások leírása.

A helyszíni munka befejezése előtt célszerű nyilatkoztatni a jelenlévőket (így a szakértőt is), van-e észrevételük, javaslatuk a szemle tökéletesebbé tételére. A helyszín elhagyása, átadása után ugyanis rendszerint nincs lehetőség újabb nyomkutatásra, -rögzítésre, számos mérés nem ismételtető meg.¹⁶ Lát-

¹⁶ Tóth István: i. m. 96–98. o.

juk, jelen ügyben is kiemelkedő szerepe van a precíz fegyverszakértői vizsgálatnak, és e vizsgálat eredménye pontos jegyzőkönyvezésének, mivel így elkerülhetők azok a félreértések, amelyek vakvágányra vinnék a nyomozást, hamis verzióra vezetnének, s ezáltal meghiúsítanák az elkövető kézre kerítését.

A CP 51-30 forgalmi rendszámú gépkocsi helyszíni szemléjekor a hátsó ülésen *vérfoltokat és abban hajszáltörödedéket fedeztek fel. A gépkocsivezető melletti ülésen fröccsenés és csorgó vér okozta szennyeződést találtak.* A postai járat gépkocsikezelője által leadott két lövés lövedékei közül az egyik a motorház tetején hatolt be, átütötte a hátsó ülés mögötti csomagtartó válaszfalát, majd ott mozgási energiáját elveszítve megállt. A másik lövedékmagot a gépkocsiban nem találták meg, feltehetően ez okozhatta az első ülésen helyet foglalók valamelyikének a sérülését. *Figyelemmel az elkövető és az egyik tettes sérülésére, a nyomon üldözés utasításait kiegészítették az egészségügyi intézmények dolgozóinak tájékoztatásával.* A bűncselekményről és a tettesek személyleírásáról felhívás készült negyvenezer példányban, amelyet az állami, társadalmi és gazdasági szervek vezetői, az önkéntes rendőrök, az egészségügyi intézmények és a közlekedési vállalatok dolgozói kaptak meg.

Értékelő-, elemzőmunka

Budapest területén 1977. augusztus 26-tól ismeretlen tettesek több Škoda 1000 MB típusú személygépkocsit törtek fel. Az elkövetők a pillangóablakot feszítették fel, majd a járművet – általában hamis kulccsal üzemeltetve – jogtalan használat céljából eltulajdonították. *Az így szerzett gépkocsikkal lopást és rablást követtek el, illetve menekülésre használták őket.* 1977. augusztus 26-án, 20 óra után a II. kerületi Mártírok útján, a Bem mozi bejárata előtt ismeretlen tettes kiragadta B. Á. kezéből bőr aktatáskáját, és azzal a helyszínről egy TN 54-10 forgalmi rendszámú Škoda 1000 MB személygépkocsival menekült el. Az aktatáskában a 22. számú ABC-áruház aznapi bevétele, 157 ezer forint volt, amelyet B. Á. pénzzállító a postán akart befizetni. Szeptember 5-én, 22.30-kor a Lenin körút 105–107. szám alatt lévő 62. számú postahivatal előtt ismeretlen tettes az előző esetben ismertett módsszerrel meggyezően 30 800 forintot rabolt el. Az ismeretlen elkövető a reá várakozó társtettestel együtt személygépkocsival a Dózsa György út irányába menekült. A bűncselekmény elkövetéséhez a ZP 90-60 forgalmi rendszámú Škoda

17 Bodor Endre – Baranyó György: i. m. 95–99. o.

1000 MB típusú személygépkocsit használták.¹⁷ Ezen a ponton fontos kihangsúlyozni a bűnelemzés fontosságát, amely segíti a rendőrségi stratégiai tervezést, a munkaerő-szervezést és a minőségi munkavégzést. A bűnelemzés segítheti a bűnelkövetők azonosítását azáltal, hogy összefüggéseket vázol fel a különböző gyanúsítottak és az egyes bűncselekmények között. Segítheti a bűncselekmények megelőzését a rendőrségi tervezőknek és kutatóknak nyújtott javaslataival, amelyek a lakókörnyezetek, kereskedelmi centrumok biztonságát erősítik. Ezen kívül a bűnelemzés segítheti a rendőrségi alkalmazottakat, a nyomozókat abban is, hogy jobb közösségi kapcsolatokat alakítsanak ki a polgárok csoportjaival, lakóközösségi képviselőkkel, egyéb potenciális információforrásokkal.¹⁸ A bűnelemzés jelen ügyre vonatkozó tanulságai a következőkben összegezhetők: A rendelkezésre álló adatok elemzése alapján feltételezhető volt, hogy *a rendőri szervek egy előkészített, megszerzett, több tettes által elkövetett bűncselekmény-sorozattal* állnak szemben.¹⁹ A sorozatba illeszthetőség szempontjából a rablás az a bűncselekménytípus, amelynél gyakran előfordul a sorozat jellegű elkövetési mód. Az elkövetők általában ragaszkodnak a korábban jól bevált módszerükhöz, ezért sorozat-bűncselekmény gyanújakor fontos elvégezni az összehasonlítást, elemzést a korábban hasonló módszerrel elkövetett cselekmények esetében is.²⁰ A jelen ügyre visszatérve kimondhatjuk, hogy a büntetteket nyilvánvalóan anyagi haszonszerzés céljából követték el, valamint a tanúk által elmondott személyleírások alapján egyértelműen azonos elkövetőkkel lehetett számolni. *A tettesek feltűnően ragaszkodtak a Škoda 1000 MB típusú gépkocsihoz, mert minden esetben ezek felhasználásával követték el a bűncselekményeiket. Figyelemmel a postarablás körülményeire, feltételezhető volt, hogy a tettesek mindenre elszánt, vakmerő elkövetők. Az egyes bűncselekmények elkövetése között tíz nap telt el. A tettesek feltehetően ezeket az időszakokat használták fel az újabb büntettek előkészítésére. Mivel a bűncselekmények készpénz megszerzésére irányultak, különös jelentőséget kellett tulajdonítani a költségek ellenőrzése megszerzésének. A bűncselekmény-sorozat egyértelmű megállapítása után intézkedtek a bűnügyek összegzésére, valamint a bűncselekmények és az elkövetők felderítésének központi megszerzésére, irányítására. A rendőri szervek az összehangolt, nagy*

¹⁷ Erre nézve lásd Tremmel Flórián – Fenyvesi Csaba – Herke Csongor: *Kriminálisztika. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2009, 419. o.*

¹⁹ Bodor Endre – Baranyó György: i. m. 99. o.

²⁰ Erre nézve lásd Lóczy Zsolt: *A rablás és a kifosztás nyomozása. Kriminálisztikai Jegyzetek és Tanulmányok. Rendőrtisztai Főiskola Kriminálisztikai Tanszék, Budapest, 2010, 29. o.*

erőket mozgósító, sajátos rendőri intézkedések mellett kérték a társadalmi szervezetek és az állampolgárok segítségét is. A lakosság tájékoztatására a tömegkommunikációs eszközöket – rádiót, televíziót és az újságokat – is igénybe vették.

A nyomozási terv

A bűnelemzés elvégzése, az adatok kiértékelése után már elkezdődhetett a nyomozási terv részletes kidolgozása. Az *általános feladatok* között az egyik legfontosabb volt a rendőri állomány szükséges tájékoztatása. *A feladatok meghatározása az ügybe bevonható valamennyi szolgálati ágra kiterjedt.* Az 1977. szeptember 15-én történt bűncselekmény elkövetése után ellenőrző munka folyt más bűnügyek kapcsán őrizetbe vett, vagy előzetes letartóztatásba került személyek között is. Intézkedés történt a modus operandi, valamint az egyéb nyilvántartások igénybevételére is. A BRFK bűnüldözési osztályának nyomozói kutatást végeztek a bűncselekmények elkövetésének helyszínén, és pontosították az elkövetőkre vonatkozó adatokat – elsősorban a személyleírásokat – is. A bűnügyi titkársági értékelő és a nyilvántartó osztály *a szemtanúk által megadott jellegzetességek alapján elkészítette a fegyvert használó elkövető mozaikfényképeit is.* A nyomozók a különböző helyszínekről származó nyomok szakértői vizsgálatát nagy körültekintéssel határozták meg és az illetékesek ennek megfelelően végezték el. *Külön-külön nyomozó csoportokat hoztak létre a lakosságtól származó bejelentések, a rendőri intézkedések során felmerült adatok, a modusoperandi-nyilvántartás és a költekezési vonal ellenőrzésére, továbbá vizsgálati, valamint az értékelő-, elemzőmunka végzésére. Az általános rendőri feladatok végrehajtásában valamennyi kerületi rendőrkapitányság nagy erővel vett részt. A közrendvédelmi és közrendészeti állomány a részére kijelölt feladatokat hajtotta végre.*

A kidolgozott verziók alapján a nyomozási tervben meghatározott *konkrét feladatok* jelentős része a főváros bűnügyileg fertőzöttebb területeinek – elsősorban a VIII. és a IX. kerület – fokozott ellenőrzésére, a veszélyes bűnözők elszámoltatására, valamint az ismert, rendőrileg figyelmet érdemlő csoportosulások tevékenységének figyelemmel kísérésére vonatkozott. A BRFK bűnüldözési osztályának feladata volt még további tanúk felkutatása, az elmúlt tíz évben ellopott Škoda 1000 MB gépkocsik ismertté vált elkövetőinek ellenőrzése, illetve az ilyen ismeretlen tetteses bűncselekmények iratainak tanulmányozása. A kerületi rendőrkapitányságok személyi állománya első-

sorban a házról házra történő adatgyűjtéseket, a sérültek felkutatását és ellenőrzését, a megelőző intézkedések végrehajtását, a szabadságvesztés-büntetésből szabadult egyének – bűnözők és utógondozottak – ellenőrzését, és a vérrel szennyezett ruhaneműk felkutatását kapta feladatul.

A nyomozási terv foglalkozott a fodrászüzletekben történő adatgyűjtéssel is, annak megállapítására, hogy volt-e olyan vendégük, aki feltűnő vagy gyanús módon törekedett a külseje megváltoztatására.

Az elfogás

1977. október 5-én, kb. 14.30-kor, a VIII. kerületi Park Szálló eszpresszójában az ellenőrzést végző nyomozó csoport egy társaságra figyelt fel, amely egy nőből és két férfiből állt. *Az egyik férfi személyleírása teljes mértékben ráillett a tanúk által ismertetett elkövetőre.* A nyomozók figyelték a társaságot. A három személy elhagyta a szállót és a Baross téren a Mező Imre út irányába haladt. *A nyomozók – intézkedésüknek megfelelő helyen és időben – igazoltatták,* majd a vám- és pénzügyőrség közeli hivatali helyiségébe előállították őket. Az egyik férfinak és a nőnek az iratai rendben voltak, a harmadik, a személyleírásnak megfelelő férfinak azonban semmilyen igazolványa nem volt. Mivel a személyazonosságát nem tudta igazolni, a ruházatát is átvizsgálták, és egy M-5-ös *poggyászmegőrzőkulcsot* találtak nála. A nyomozók az illetőt a Keleti pályaudvar poggyászmegőrzőjébe kísérték, ahol jelenlétében egy bőrdönt és egy válltáskát vettek magukhoz a rekeszből. Az ismeretlen személyazonosságú férfi ekkor *szökést kísérelt meg.* Keresztülrohant a Baross téren, majd a VII. kerület Garai utca és Rottenbiller utca sarkán parkoló korallpiros, ZP 57-63 forgalmi rendszámú Polski Fiat 125-ös gépkocsit igyekezett további meneküléséhez birtokba venni. Feltépte a kocsi ajtaját, amelyben a gépkocsivezető melletti ülésen tartózkodott T. Á.-né, akit a menekülő férfi ki akart löki az autóból. Ekkor *a nyomozók utolérték és elfogták.* Mivel ellenállást tanúsított, gumibotot használtak és megbilincseltek, majd előállították a BRFK-ra. A csomagjai átvizsgálásakor az ő fényképevel ellátott, *Jan Stratilek* nevére szóló igazolványt találtak. *A válltáskában egy belga gyártmányú Browning típusú, 7,65 kaliberű, 24970-es számú pisztoly volt. A pisztolyban hat TS 52 jelű lőszer (öt a tárban, egy a csőben) volt, ezeket a nyomozók lefoglalták.*

A gyanúsított első kihallgatása

Stratilek, elmondása szerint, 1977. augusztus 8-án érkezett Magyarországra. *A célja az volt, hogy Jugoszlávián keresztül Kanadába disszidál.* Csehszlovákiában egy társával – aki jelenleg börtönbüntetését tölti – lopást követtek el, és ő a felelősségre vonás elől elmenekült.

Magyarországon akart hamis útlevelet szerezni, és ehhez a pénzt bűncselekmények elkövetése útján akarta előteremteni. Először a Lenin körút és a Rákóczi út sarkán lévő Közértet figyelte, de megállapította, hogy innen rendőri kísérettel szállítják a pénzt, ezért elállt a bűncselekmény végrehajtásától. Napokig tanulmányozta a Mártírok útján lévő 22. számú ABC-áruház pénzszállítását. Augusztus 26-án követte a pénzt szállító idős férfit, akinek a kezéből a 157 ezer forintot tartalmazó táskát kiragadta, és a lopott gépkocsival elmenekült. *A kihallgatás folyamán igyekezett a büntársát leplezni, többször megkísérelte a kihallgatását végző vizsgálótisztet félrevezetni.* Vallomásában előbb azt állította, hogy valamennyi bűncselekményt egyedül követte el, később pedig nem a tényleges tettestársról nyilatkozott. Kihallgatása közben gyakran ellentmondásokba keveredett. Ezek feltárása után csak annyit mondott, hogy büntársa egy Kálmán keresztnévű, büntetett előéletű fiatalember volt, akinek a lakhelyét nem tudja megjelölni, csak azt tudja, hogy a VII. kerületben van a lakása. Még folyt a kihallgatás, amikor a VII. Kerületi Rendőrkapitányság vezetőjének és beosztottjainak helyi és személyi ismerete alapján nagy valószínűséggel feltételezhető volt, hogy az állítólagos Kálmán azonos a 28 éves, többszörösen büntetett előéletű Berki Kálmán, VII. kerület, Klauzál utca 9. szám alatti lakossal. *Berkit a nyomozók a lakásán elfogták,* a házkutatáskor pedig 12 500 forintot találtak nála. Stratilek beismerte továbbá, hogy szeptember elején Berkivel együtt elhatározták, hogy újabb bűncselekményt követnek el. Megfigyelték a Nyugati pályaudvarnál lévő 62. számú postahivatalba történő pénzszállításokat, és szeptember 5-én 22 óra tájban egy lopott gépkocsival a posta közelében parkoltak. A pénzszállítást végző idősebb férfitől Stratilek elragadta a táskát, majd a lopott gépkocsival Berkivel együtt elmenekültek. Többnapos figyelés után a Ferenc körút 39. szám alatt lévő postát szemelték ki, és ott az ismertetett módon végrehajtották az újabb bűncselekményt. Még szeptember 13-án elloptak egy Škoda típusú gépkocsit, és azzal szeptember 15-én 19 órakor a postahivatal közelében parkoltak. A bűncselekmény elkövetése után ezzel a gépkocsival menekültek el. Stratilek vallomása szerint az utolsó két bűncselekményből származó zsákmányt megfelelte Berkivel, mivel azokat közösen hajtották végre.

A bizonyítékok

A Jan Stratilektől lefoglalt 7,65 mm kaliberű, Browning maroklófegyver szakértői vizsgálata kétséget kizáróan megállapította az azonosságot a Ferenc körúti postarablásnál használt pisztollyal. Az orvos szakértői összehasonlító vizsgálat a CP 51-31 forgalmi rendszámú gépkocsi hátsó ülésén talált vért azonosnak minősítette a Jan Stratilektől vett vérmintával. A gépkocsi első ülésén talált vér pedig a Berki Kálmántól vett vérmintával egyezett meg. *Berki orvosi vizsgálatakor megállapították, hogy a postajárat gépkocsivezetője által leadott egyik lövés őt érte. A lövedék a jobb felső karját átütve a bal térd alatt hatolt be a lábába. Mind Jan Stratilek, mind Berki Kálmán részben beismerő vallomást tett.*

Az összegezhető tanulságok

Új és konkrét jelenség, hogy a közrendre és a közbiztonságra veszélyes bűncselekmények elkövetői között egyre nagyobb szerepet játszanak a külföldi állampolgárok. Budapesten növekedett a munkanélküli, a könnyelmű életet választó, büntetlen és büntetett előéletű személyek száma. Tapasztalható, hogy az ilyen személyek között kialakul a bűnözői szolidaritás, egymás jogellenes tetteit és bűncselekményeit leplezik, sőt az elkövetésben is segítséget nyújtanak egymásnak. Tevékenységükben a társadalom és a rendőrség elleni szembenállás tapasztalható – esetenként szervezett és konspirált formákban is. Mindezek arra figyelmeztetnek, hogy a bűnüldöző szerveknek a bűnözés megelőzése, visszaszorítása és a felderítése érdekében az eddiginél erőteljesebben, hatékonyabban, az új körülményekre is tekintettel szükséges végezniük a munkájukat. A rendőri bűnüldöző munka során fel kell készülni a nagy létszámú, egyenruhás rendőri és nyomozói állomány tervszerű és koordinált igénybevételére is. Gondoskodni kell az igénybe vett állomány kellő mértékű, folyamatos tájékoztatásáról, megakadályozva a megalapozatlan hírek, mendemondák elterjedését. A rendőri intézkedéseket mindenkor, de különösen egy-egy súlyos bűncselekmény nyomozása során nagy körültekintéssel kell végezni. Helyes volt az intézkedő nyomozók eljárása a figyelt személyek igazoltatásakor: Mindazonáltal a kellő körültekintés és elővigyázatosság hiánya vezethetett a rendőri intézkedés alatt álló személy szökési kísérletéhez. A mindenre elszánt fegyveres bűnözők elleni rendőri-nyomozói tevékenység során fokozott elővigyázatossággal, a mindenre kiterjedő biz-

tonsági rendszabályok megtartásával kell eljárni. A fegyveres elkövetőről a nyomozás különböző szakaszában készült fényképek és az elfogás körülményei is bizonyítják, hogy *a tanúk segítségével összeállított személyleírás, illetve a mozaikképek elkészítése és felhasználása szakszerű volt.*²¹

Az ügy szintén a pénzintézetek (postahivatalok) elleni fegyveres rablások körébe tartozik, természetesen egyedi sajátosságokkal. Elmondható, hogy az elkövetők nagyobb forgalmú pénz kezelését lebonyolító intézeteket szemeltek ki és támadtak meg, ami a nagyobb kockázatra tekintettel igényelte a nagyobb szervezettséget és a társas elkövetést. További fontos jellemző, hogy valódi löfegyverrel követték el a bűncselekményeket, és azt a deliktum után a tettesek meg is tartották, elrejtve azt a következő bűncselekményhez. A bűncselekmény-sorozatból következtetni lehetett arra, hogy mindenre elszánt, vakmerő bűnözőkről van szó, így ez a verziók felállításakor szűkítési lehetőséget adott. Az összegyűjtött adatok értékelése, elemzése kapcsán a következő feltevéseket lehet felállítani és azokat ellenőrizve valamelyiket kizárni, vagy helyességüket megerősíteni:

- egy nagy forgalmú IX. kerületi postahivatalt kirabolnak, és a helyszínen a nyomozók lőszerhüvelyeket és lövedéknyomokat, valamint vérfoltot találnak;
- a szemtanúk szerint a férfi gépkocsival menekült el;
- a nyomozók két verziót állítanak fel, vagy magányos elkövetőről és egyszeri bűncselekményről van szó, vagy pedig több elkövetőről, akik szervezetten követik el az ilyen és hasonló fegyveres rablótámadásokat, ám a helyszínen talált vérfoltokból ítélve mindenképpen sor kerülhetett valamiféle ellenállásra, dulakodásra;
- a több szemtanútól beszerzett vallomásokból kiderült, hogy a menekülő fegyveres tettesre büntársa a megadott helyen gépkocsival várakozott, majd nagy sebességgel elhajtottak;
- a nyomozók a további adatgyűjtésből megtudják, hogy a közelmúltban hasonló módszerrel követték el erőszak kifejtésével járó vagyoni elleni bűncselekményeket, hasonló Škoda típusú lopott gépkocsikkal, s meg is találják az eltulajdonított, golyóval átlyukasztott gépkocsit, vérfoltokkal;
- ezzel megdőlt a magányos elkövető verziója, és megerősítést kapott a társas sorozatrablások verziója, amikor is érdemes az ügycsomagokban gondolkodni, és ezek figyelembevételével kell leleplezni az elkövetőket. Ám figyelemmel kell lenni arra, hogy a sérült bűnelkövetők még agresszívab-

²¹ Bodor Endre – Baranyó György: i. m. 99–103. o.

bá, vakmerőbbé válhatnak, így szükséges összehangolt és nagy létszámú rendőri erővel elfogni őket;

– az összehangolt és nagy létszámú rendőri erő hatékony bevetéséhez azonban szükség van megfelelő hálótervre. Megfelelő hálótervet a kritikus út meghatározásával, a cél eléréséhez legtöbb időt igénybe vevő munkasorozat felállításával készíthetünk.²² Az alapvető kritikus utat is olyan részekre, szakaszokra oszthatjuk, amelyek már párhuzamosan is elvégezhetők.²³ Jelen rablási ügy nyomozásánál például a kritikus vonal a bűncselekmény helyszínén talált lövedékek és töltényhüvelyek, vérfoltok azonosítása és az elkövető által használt maroklőfegyver és az inkriminált tőltények összetartozásának bizonyítása. A kritikus vonal másik szála a Škoda MB 1000 típusú, CP 51-31 forgalmi rendszámú személygépkocsiban talált vérfoltok azonosítása. A két eltérő vizsgálat eredményeit egymással kicserélve az egyes szakértői körök számára lehetővé teszi a pontosabb szakértői vélemény adását. Ezek felhasználásával a nyomozó hatóság jelentősen szűkítheti a potenciális elkövetők körét. Például azzal, hogy a fegyverszakértő megállapításai nyomán az orvos szakértő tudhatja, hogy a vérminta analízisekor egy veszélyes bűnöző vérmintájának a beazonosítása a cél, ami szintén a lehetséges elkövetői kör többé-kevésbé pontos behatárolására ad lehetőséget. Fontos megemlíteni, hogy a sérüléssel, halállal végződő fegyveres események szinte mindegyikénél együttműködik a fegyver- és az orvos szakértő. Az együttműködés gyakran már a helyszíni szemlén megkezdődik. A további kapcsolattartás során az orvos a testben keletkezett löcsatorna jellegéről, a bemeneti nyílás jellegzetességeiről informálja a fegyverszakértőt, az pedig az alkalmazott fegyver vagy lőszer technikai paramétereiről tud információt nyújtani. Esetenként közös munkával rekonstruálják egy-egy lövés körülményeit, és egyesített szakértői véleményt készítenek. A jó együttműködés nyomán kevesebb nyitott kérdés marad a szakvélemények elkészítése és összevetése után; az esetleges ellentmondások idejében történő feloldásával későbbi félreértések küszöbölhetők ki.²⁴ Ezáltal a nyomozás tervezése és a helyes verzió felállítása is gördülékenyebbé válik. Végül adódnak példák orvos és fegyverszakértői együttműködésre kutatási tevékenység idején is. Ilyen például a lövés által okozott szövettani elváltozások vizsgálata, a lövési anyagmaradványok kimutatása. Esetünkben Jan

²² Erre nézve lásd Illár Sándor (szerk.): Krimináltaktika. Tankönyv a Rendőrtiszti Főiskola hallgatói részére. BM Könyvkiadó, Budapest, 1983, 335. o.

²³ Erre nézve lásd Tremmel Flórián – Fenyvesi Csaba – Herke Csongor: i. m. 415. o.

²⁴ Tóth István: i. m. 104–105. o.

Stratilek és Berki Kálmán lövedék által okozott szövettani elváltozásai és a lopott gépkocsiban talált hajszáltörések megerősítik azt az egyetlen helyes verziót, hogy ők követték el a bűncselekmény-sorozatot. További segítséget nyújthat a Škoda MB 1000 típusú lopott személygépkocsik körében végzett bűnelemzés, amely a gyanúsítottak elkövetési szokásaiba, módszereibe enged betekintést.

Összefoglalva a három postarablásos ügy tanulságait, a következőket állapíthatjuk meg:

- mindhárom bűncselekmény felderítésénél nagy jelentősége volt a nyilvánossághoz fordulásnak és a lakosság készséges együttműködésének;
- mindhárom deliktum esetében a költsékezési vonal, a feltűnő vagyongyapodás buktatta le az elkövetőket;
- mindhárom rablás előre jól megtervezettnek és kivitelezettnek nevezhető, amit fegyveresen követték el, így a szakértőkre jelentős szerep hárult.

Mindazonáltal a rendőrség az első ügyben elmulasztotta a forró nyomon üldözésben rejlő lehetőségek előnyeit kihasználni, így csak jóval később sikerült elfogni az elkövetőket. Mind a debreceni, mind a csepeli postarablásnál hiányosnak bizonyult a modusoperandi-nyilvántartás, ami hátráltatta a nyomozás gyorsabb befejezését. A debreceni és a csepeli ügyben is elmaradt a bűnügyi és közrendészeti szervek szoros együttműködése. A Ferenc körüti postarablás ügyének nyomozásakor azonban már beérték az előző bűnügyek nyomozásának tapasztalatai, és a páratlanul jól megszervezett operatív rendőri erők, a forró nyomos üldözés szakszerűsége, a közrendészeti és bűnügyi állomány szoros kooperatív munkája, az alapos bűnelemzés és az ügycsomagokban való gondolkodás, a professzionális módon kezelt modusoperandi-nyilvántartás és a kiváló mozaikkép előállítás a fegyveres elkövetőről, valamint a szakértők eredményes munkája gyors felderítést tett lehetővé.